

Никола Маројевић

Епархија будимљанско-никшићка

Никшић, Црна Гора

marojevicnikola@gmail.com

УДК: 271.2-31

Оваплоћење, Преображење и Васкрсење Сина Божијег у учењу Светог Јована Дамаскина

Јер, шћна је веће од шћоћа да Бој иосћане човек?

Свети Јован Дамаскин, *Тачно изложење љавославне вере*, III, 45

Сажетак: У раду аутор разматра основне христолошке претпоставке учења Светог Јована Дамаскина полазећи од његовог схватања Оваплоћења, Преображења и васкрсења Исуса Христа. Дјелом спасења отклањају се све препреке које раздвајају Божанско и човјечанско, и долази до помирења Бога и човјека.

Кључне ријечи: Свети Јован Дамаскин, Оваплоћење, Преображење, Васкрсење

По свом личном карактеру, али и под утицајем философско-теолошког образовања које је стекао на двору у младости, Свети Јован Дамаскин је прије био склон да постане систематизатор, а не творац неког новог учења. Тадашња византијска култура је под утицајем разних историјских околности¹ искристалисала своје карактеристичне особине. Борба против јереси је све више наметала потребу да се православна вјера систематски изложи. Та је потреба нашла свог тумача управо у личности Светог Јована Дамаскина.² Он је свео рачуне необично интензивне и многоплодне дјелатности Цркве у периоду Васељенских Сабора. Његова догматика као да је посљедње завјетно слово златног богословског периода наредним догматикама, које су у њој могле наћи живи примјер и поуку како би требало изводити научна истраживања и разјашњавања догмата тако да се сачува благо вјере, али у исто вријеме и задовоље савремене научне тенденције.³ Дамаскин обилато црпи светоотачко наслеђе, највише Леонтија Византијског,⁴ Све-

¹ Будући да су јереси превладане, Црква је имала проблема са иконоборцима, врло снажним и укоријењеним покретом, чија је окосница била питање култа, иконопоштовања. Тежње овог покрета нису се тикале само култа, већ су се односиле на увођење новотарија ширег карактера, па су познати и под називом — реформа. На чело овог покрета дошли су цареви Исавријци и подијелили су византијски народ на иконоборце или реформисте, с једне стране, и иконофиле или контрареформисте, с друге.

² Ср. Василије Татакис, *Византијска философија*, 112.

³ Упор. М. Э. Поснов, *История Христианской Церкви*, 325.

⁴ Ср. Василије Татакис, *нав. дјело*, 87.

тог Максима Исповједника⁵, Софронија Јерусалимског⁶, и Светог Григорија Богослова.⁷ Сâм Дамаскин није намјеравао да ствара сопствени, већ жели да понуди црквени догматски систем.⁸ У његовом дјелу „Тачно изложење православне вјере“ најприсутнија су учења Светог Григорија Богослова, Светог Василија Великог, Светог Григорија Ниског, Дионисија Ареопагита, Светог Атанасија Великог, Светог Јована Златоуста, Светог Кирила Александријског, Светог Немесија Емеског, Светог Леонтија Византијског, Светог Анастасија Синајског и, коначно, Светог Максима Исповједника. Могло би се рећи да он предлаже истинску синтезу патристичке христологије, у перспективи Халкидонског сабора, имајући у виду и касније развоје христологије и прецизирајући рјечник⁹. Мишљења смо да умногome развија патристичку мисао која је комбинована са најбољим философским елементима старе Грчке и библијским учењем о Богу и човјеку.¹⁰

За Светог Јована Дамаскина тајна оваплоћења Сина Божијег је основ спасења човјека. Божијим очовјечењем човјек је поново стекао првобитне силе. Вјера, уз прихватање догмата и дјелање, јесте основно средство за достизање спасења: „Вера се усавршава делатно верујући свему ономе што је законоположено од стране Христа, поштујући и испуњавајући заповести Онога који нас је обновио“.¹¹ Он истиче да је оваплоћењем једног од Свете Тројице, Сина, цјелокупна природа Божанства сједињена у једној од својих ипостаси са цјелокупном људском природом. Дакле, не само један њен дио са дијелом људске природе.¹² Затим, Дамаскин напомиње да то не значи да су све ипостаси Свете Тројице ипостасно сједињене са свим ипостасима човјечанства, прије свега, зато што ни Отац ни Свети Дух нису осим по вољи били учесници оваплоћења.¹³ Али, цјелокупна Христова човјечанска природа је сједињена са цјелокупном суштином Божанства, тако да је Бог укупну нашу природу оваплоћењем узео на себе. „Јер Он целокупан узео је целога мене, и целокупан се са мном целим сјединио да би тиме мени целом подарио спасење; јер оно што није узето то није ни исцељено“.¹⁴

⁵ Ср. исто, 104; такође ср. Јован Мајендорф, *Христос у источно-хришћанској мисли*, 161; Георгије Флоровски, *Истични Оци V–VIII века*, 246. Panayotis Christou, *St. Maximus the Confessor on the infinity of man*, 3.

⁶ Ср. J. Romanides, *The Christological Teaching of St. John of Damascus*, 232.

⁷ Ср. Јован Мајендорф, *Увод у светоошачко догматско учење*, књига друга, 46.

⁸ Упор. Панајотис К. Христу, *Свети Јован Дамаскин — Живој, Сјиси, Учење*; у: Свети Јован Дамаскин, *Истичник знања*, 22.

⁹ Ср. M.-A. Vannier, *Pères de l'Église: Saint Jean Damascène*, 1.

¹⁰ Ср. Demetrios Constantelos, *The Human Being: A Mask or a Person?*, 2.

¹¹ *Тачно изложење православне вере*, IV, 83, 308.

¹² Ср. *исѿо*, III, 50, 248.

¹³ О односу између оваплоћења и христологије видјети: Gabriel Huan, *Le Christ dans la Tradition Patristique*, III, 4.

¹⁴ *исѿо*.

Три Ипостаси су радикално међусобно некомуникабилне с обзиром на њихова својства, иако пребивају једна у другој и посједују заједничку суштину, енергију и вољу. Видимо да постоји само Оваплоћење Логоса, прожимање Ипостаси и јединство божанске и људске природе, воље и енергије, наравно без дијељења, одвајања и мијешања. То такође значи „да су нестворена заједничка природа или суштину и енергија и воља Свете Тројице сједињене са људском природом Логоса, док су Логосова људска природа, воља и енергија сједињене са оним што је заједничко Трима Божанским Ипостасима“.¹⁵ Ово пројављује да све Личности Свете Тројице желе (воља) и дјелају (енергија) на основи њихове нестворене воље и енергије, док сâм Христос, Богочовјек, жели и дјела као Оваплоћени Логос посредством своје нестворене воље и енергије заједно са Оцем и Духом, али и посредством Његове створене енергије и воље. „Јер поневши на Себи све што је наше (људско), али без греха, учинио нас је [љубављу] усвојеним синовима Оца Свога и санаследницима Царства Свога“.¹⁶ Догађај очовјечења Христовог се није залудно десио, већ због нечега, и ради нечега — и пун је тајни.¹⁷

Прожимање (περιχώρησις) двије природе у Христу Дамаскин посматра као оно што постоји у ипостаси Божанског Логоса, сједињено несливено и нераздјеливо. Однос особина сваке од природа одражава стварност преласка особина из једне природе у другу, свакако без било каквих подругојачења сваке од природа, гдје свака од природа оној другој дарује властита својства. „Тајна очовјечења се јавља као логички јасно одређена и документована, у мјери у којој јој то дозвољава њено језичко формулисање и анализа“.¹⁸ Тајна оваплоћења, тако, сходно поимању стварности јединства двију природа, као и активностима Личности Исуса Христа, премашује оквире философских категорија управо због њихове међусобне уравнотежености.¹⁹ Коначно, Бог је постао човјек да би обновио и оснажио људску природу како би га водио вјечном живљењу путем врлинског дјелања. Као Бог Он је постао човјек по природи, док је као човјек Он увијек био Бог по природи, од тренутка безгрешног зачећа у утроби Пресвете Дјеве.

Свети Јован Дамаскин није само теолог Оваплоћења већ и Преображења Господњег.²⁰ У својој *Бесједи на Преображење* показује да се људска природа, и душа и тијело, сасвим обожила, управо због Христовог истинског Оваплоћења. „Није Телу (Христовом) споља придошла слава, него је она изнутра, из сједињеног му на неизрецив начин по Ипостаси надбожанственог

¹⁵ J. Romanides, 259.

¹⁶ Свети Јован Дамаскин, *Беседа на Христово Рођење*, § 2; у: Свети Јован Дамаскин, *Беседе*, 2002, 91.

¹⁷ Ср. *истио*, § 3.

¹⁸ Ματσοῦκα, *Φιλοσοφία και δογματική διδασκαλία του Ιωάννου Δαμασκηνου*, 281.

¹⁹ Ср. *Тачно изложење ѱравославне вере*, III, 48, 244.

²⁰ Упор. М.-А. Vannier, 35.

Божанства Бога Логоса... То је дело ипостасног сједињења (Христовог): да сједињење (природе) чини Једног — Једну Ипостас (= Личност Христову), да у нераздељивој разлици и у несливеном сједињењу чува јединство Ипостаси и одржава двојност природâ... кроз неизменљиво Оваплоћење Логоса и ум превазилазеће непроменљиво обожење људског тела²¹. Смисао Божијег силаска на земљу у Оваплоћењу је да омогући људима узлазак ка Богу на Небесима. Зато Он, по ријечима Светог Јована Дамаскина, не губећи од Божанства, узима удјела у људском, обожујући у Себи човјека, и са ликом човјека спаја Божански Прволик. То и јесте показивање Љепоте на Преображење Господње. „И зато Лице (Његово) *сија као сунце*, јер се (Преображавани) по Ипостаси поистовећује са Светлошћу Нематеријалном, те отуда Он постаде Сунце Правде“²². Како даље каже, Христос је сам Себе прогласио Сином Човјечијим, док Га је онај који је о Њему говорио (Бог Отац) проповиједао као Сина Божијег. „Јер (Христос) јесте заиста Бог и Човек, не будући Петров, ни Павлов, ни Јосифов, нити некога оца (син), него (Син) Човечији, јер није имао оца на земљи Онај који није имао мајку на небу“²³.

Говоривши о Преображењу Господа Исуса Христа, Дамаскин показује да је човјеку неопходан преображај, чији је кључ љубав, односно молитвени двиг душе. „Јер ко достигне до врхунца љубави, иступајући на неки начин из себе, умом сагледава Невидљивога, и летећи изнад ометајућег мрака телесног облака и дошавши у ведрину душе, јасније гледа Сунце Правде, иако не може бити сасвим у пуноћи тога виђења; и моли се у себи, јер је тишина мајка молитве, а молитва је јављање Божанске славе“²⁴. Овдје је такорећи изложена у кратком цјелокупна философија исихастичког начина живљења.

Смисао јеванђелског „и преобрази се пред њима“ (Мт. 17, 2) Свети Јован Дамаскин тумачи да иако Тијело Христово никад није било без удјела у Божанској Слави, и једна је Слава и Логоса и Тијела, та Слава није била видљива тјелесним очима. „Преображава се, дакле, не накнадно добијајући оно што не беше, него пројављује Својим ученицима Оно што (одувек) беше, отварајући њихове очи и чинећи их од слепих — гледајућима“²⁵. Значење тајне Преображења по Светом Јовану Дамаскину је скривено у тајни Богочовјештва Исуса Христа. „Јер Он бива послан као Човек, а као Бог остаје у Мени и ја у Њему. Ко не поштује Јединородног и Љубљеног Сина мог, тај не поштује Оца — Мене који сам Га родио“²⁶.

²¹ *Беседа на Преображење Госјода и Сјаса нашеј Исуса Христа*, § 2; у: Свети Јован Дамаскин, *Беседе*, 2002, 114.

²² *Ср. исто*, § 4, 118.

²³ *Исто*, § 6, 122.

²⁴ *Исто*, § 10, 126.

²⁵ *Исто*, § 12, 129.

²⁶ *Исто*, § 18, 138.

У духу црквеног предања Дамаскин излаже и учење о васкрсењу. Говорећи о васкрсењу он има на уму васкрсење тјелесâ. За њега је васкрсење „васпостављање онога што је пало; јер како ће васкрснути душе које су бесмртне? А ако смрт описују као раздвајање душе од тела, односно друго васпостављање разложенога и палогa живогa бића“.²⁷ Према томе, као што је Творцу могуће да из праха земаљског сазда човјека, исто тако га може и поново васкрснути. Као доказ за васкрсење он наводи праведност Божију која праведне награђује а грешнике и безаконике кажњава. А Бог је праведан и узвраћа платом (Јев. 11, 6) онима који га не напуштају.²⁸ Међутим, пошто се душа не обраћа ни врлинском ни злом дјелању одвојено од тијела, то значи да ће обоје заједно примити награде. Коначно, доказ да ће бити васкрсења Дамаскин проналази и у Светом Писму.²⁹ Тако он наглашава да је васкрсење Господње било сједињавање тијела (неначетог пропадљивошћу) и душе, управо зато што је то двоје било раздвојено. Васкрсење нашег тијела неће бити такво да ће се тијело преобразити у неко друго обличје. Напротив, оно означава прелазак из пропадљивости у непропадљивост.³⁰ Васкрсење, коначно, означава поновно сједињење душе са тијелом које је стекло непропадљивост и одбацило пропадљивост.

Наш аутор није у потпуности развио учење о сотириологији. Међутим, из његових радова могу се сакупити многи појединачни детаљи који су расијани по разним мјестима.³¹ Пошто је гријехом смрт ушла у свијет и оскврнавела човјеков живот, онда човјеку треба да буде безгрешан онај који ће га спасити.³² Спаситељева средства су доброта, премудрост, праведност и сила Божија. „Реално, спасење је било у потпуности адекватно извршено од стране Спаситеља Исуса Христа Који је, као представник људског рода и апсолутно невин, уништио тиранију сатане, пропадљивост смрти и ропство гријеха“.³³ Он је поставио и васпоставио заједницу између Бога и човјека да би собом и у себи обновио оно што је по Његовом образу и подобију.³⁴ Све тајне Исуса Христа доприносе нашем спасењу, али изнад свега крштење и вјера.³⁵ Дакле, чин спасења свијета не може човјек својим природним силама извести, већ искључиво Тројични Бог. Обожена људска природа у Светом

²⁷ Тачно изложење ѱравославне вере, IV, 100, 352.

²⁸ Ср. исто, 353.

²⁹ Упор. Пост. 9, 3–6; Мт. 22, 32; Изл. 3, 6; Пс. 104, 30; Ис. 26, 19; Јез. 37, 7–8; Дан. 12, 1–3; Јн. 5, 28–29; Јн. 11, 38 и даље; 1. Кор. 15, 16–17; 1. Кор. 15, 20; Кол. 1, 18; 1. Сол. 4, 14; Јн. 2, 19; Лк. 24, 37–39; Јн. 20, 20; 1. Кор. 15, 42–44; 1. Кор. 15, 53; Јн. 20, 26; Мт. 22, 30; Флп. 3, 20–21; 1. Кор. 15, 35; 1. Кор. 15, 36–38; Рим. 14, 10; Мт. 25, 41; Мт. 13, 43; Отк. 22, 4.

³⁰ Ср. Тачно изложење ѱравославне вере, IV, 100, 355.

³¹ Ср. А. Tsirpanlis, *The Anthropology of Saint John of Damascus*, 88, а нарочито напомена 111.

³² Ср. Тачно изложење ѱравославне вере, III, 45, 235.

³³ А. Tsirpanlis, 89.

³⁴ Ср. Тачно изложење ѱравославне вере, IV, 77, 298–299.

³⁵ Ср. исто, IV, 82, 304–305.

Духу постаје квасац дјела обнављања Царства небеског у Цркви Христовој. Управо захваљујући божанској благодати и енергији, људска природа се уздиже и подводи под нову категорију живота, односно под поредак божанског закона.³⁶ Дјелом спасења отклањају се све препреке које раздвајају Божанско и човјечанско, и долази до помирења Бога и човјека.

Литература

Извори

- Свети Јован Дамаскин, *Источник знања*, Јасен, четврто издање, Београд — Никшић 2006.
- Свети Јован Дамаскин, *Беседе*, Требиње — Врњци, 2002.
- Свети Јован Дамаскин, *Тачно изложење љавославне вере*, III, 55; у: Свети Јован Дамаскин, *Источник знања*, Јасен, четврто издање, Београд — Никшић 2006.

Библиографија

- М.-А. Vannier, *Pères de l'Église: Saint Jean Damascène*, Esprit et Vie, n° 20, octobre 2000.
- Вл. Лосский, Видение Бога в византийском богословии, www.pravoslavie.ru, IntRes: <http://livres-mystiques.com/partieTEXTES/Huan/patristi.html>, 2.02.2011.
- Јован Мајендорф, *Христос у источно-хришћанској мисли*, Манастир Хиландар 1994.
- Јован Мајендорф, *Увод у светиоошачко догословље*, књига друга, Пролог, Врњачка Бања 2006.
- Ματσοῦκα Νικόλαυ, *Φιλοσοφία και δογματική διδασκαλία του Ιωάννου Δαμασκηνου*, Επιστολική Ελετήρις της Θεσσαλονίκης, Томос 14, 1969.
- М. Э. Поснов, *История Христианской Церкви*, Киев 1991.
- J. Romanides, *The Christological Teaching of St. John of Damascus*; у: *Εκκλησιαστικός Φάρος*, Томός NH, 1976.
- Василије Тагакис, *Византијска философија*, Београд — Никшић, Јасен, 2002.
- A. Tsirpanlis, *The Antropology of Saint John of Damascus*, *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, 39 (1969), 68–106.
- Demetrios Constantelos, *The Human Being: A Mask or a Person?*, IntRes: <http://www.myriobiblos.gr/texts/english/constan.html>, 5.03.2010.
- Panayotis Christou, *St. Maximus the Confessor on the infinity of man*, у: Felix Heinzer — Christoph Scönborn (ed.), *Actes du Symposium sur Maxime le Confeseur* (Fribourg, 2–5 september 1980), Éditions Universitaires, Fribourg, Suisse, 1982.
- Протојереј Георгије Флоровски, *Источни Оци V–VIII века*, Манастир Хиландар 1998.
- Панајотис К. Христу, *Свети Јован Дамаскин — Живої, Сїиси, Учење*; у: Свети Јован Дамаскин, *Источник знања*, 2006.
- Gabriel Huan, *Le Christ dans la Tradition Patristique*, IntRes: <http://livres-mystiques.com/partieTEXTES/Huan/patristi.html>, 4.02.2010.

³⁶ Упор. Ματσοῦκα, 282.

L'Incarnation, la Transfiguration et la Résurrection du Fils de Dieu dans le pensée de Saint Jean Damascène

Résumé: Dans ce texte l'auteur examine les suppositions fondamentales de la christologie dans la pensée de Saint Jean Damascène, partant de sa compréhension de l'Incarnation, de la Transfiguration et de la Résurrection de Jésus-Christ. L'acte salvifique surmonte les obstacles qui separent divine et humaine, et Dieu et l'homme se réconcilient.

Mots clés: Saint Jean Damascène, l'Incarnation, la Transfiguration et la Résurrection